

VERGİ AÇISINDAN İLK 250

Prof. Dr. Şükrü Kızılot

Gazi Üniversitesi

1- Giriş

Devlet açısından en önemli gelir kaynağını oluşturan vergiler, ödeyenler açısından bir “yük” niteliğindedir. Bu yükü adaletli ve dengeli dağıtmak, Anayasal buyruktur. Devlet, kamu harcamalarının finansmanı amacıyla vergileme yetkisini kullanırken, sosyal ve ekonomik amaçlar da gözetir. Bütün bunların birlikte değerlendirilmesi sonucunda vergi politikaları oluşturulur ve uygulamaya konulur.

Vergi açısından Bursa’da ilk 250’nin vergi gelirlerine yaptığı katkıya değinirken, Türkiye’nin vergi açısından genel bir görünümü ortaya konulacaktır. Daha sonra, Bursa’nın genel bütçe vergi gelirlerine yaptığı katkı ve nihayet ilk 250’nin katkısına yer verilecektir.

2- Türkiye’de Vergi Politikaları

a- Genel Olarak

Bir ülkenin vergi sisteminin adaletli olup olmadığı konusunda başvurulabilecek ilk ölçüt, dolaylı ve dolaysız vergilerin dağılımıdır. Dolaysız vergiler, kişisel durumu dikkate aldıklarından daha adil olarak kabul edilirler. Dolaylı vergiler ise şahsileştirmeye uygun olmamaları nedeniyle adaletsiz olarak kabul edilmektedir.

Bu açıdan vergi sistemimize bakıldığında, dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payının % 70 civarında olduğu görülmektedir. 2008 yılının ilk altı ayında % 65 olan dolaylı vergi oranı, 1980 yılında % 35 civarındaydı. Bu yapıya bakarak vergi sistemimizin adaletsiz olduğunu rahatlıkla söylemek mümkündür. Dolaylı vergilerin geniş bir uygulama alanı bulması ve küçük bir oran değişikliği ile büyük gelir elde edilebilme olanağı sağlamasının, bu tercihte etkili olduğu düşünülmektedir.

Vergi sisteminin etkinliği konusunda kullanılacak başka bir ölçüt, gelir vergisi mükelleflerinin nüfusa oranıdır. OECD Ülkelerinde nüfusun % 50’si gelir vergisi mükellefi olmasına karşın, Türkiye’de beyanname veren gelir vergisi mükellef sayısı nüfusun sadece % 3,5’ini oluşturmaktadır. Beyanname vermeyen ücretliler dikkate alınarak aynı hesaplama yapıldığında bu oran % 20 civarına ulaşmaktadır. Bu çarpık yapı bile tek başına vergi sistemimiz hakkında bilgi vermeye yeterlidir.

Gelişmekte olan ekonomilerde vergi politikalarıyla üretim kapasitesini, döviz girdisini ve istihdamı artırıcı faaliyetlerin özendirilmesi gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında, vergi sistemimizin bu yönde işlev görmek üzere kurgulandığını söylemek mümkün değildir. Özellikle istihdam üzerindeki vergi ve sigorta yükleri, yatırım ve üretim arzusunun engelleyici bir yapı taşımaktadır.

b- Kayıtdışı Ekonomi

Resmi makamlar tarafından % 50 olarak açıklanan kayıt dışı ekonomi ve kayıtlı mükellefler üzerindeki aşırı vergi yükü, üretim ve istihdam anlamında engelleyici bir özellik göstermektedir. Kayıtdışı ile mücadelede yetkililerce ilk etapta kayıtdışılığın 2 puan indirilmesinin hedeflenmiş olması, mücadelenin kısa vadede başarı şansı hakkında bilgi vermesi bakımından anlamlıdır.

Kayıtdışı denildiğinde; çalınmış mal, uyuşturucu ticareti, kumar, kara para, sahtecilik ve vergi kaçırmak gibi yasal olmayan faaliyetler akla geliyor. Olay bunlarla da sınırlı değil. Örneğin piyasaya çıkmadan, evlerde yapılan iş ya da birinci işin dışında kayıtsız olarak yapılan ikinci iş de kayıtdışının kapsamı içinde yer alıyor.

Kayıtdışı ekonominin; yasa dışı suç ekonomisi, beyan dışı ekonomi, hiç kayda girmeyen ekonomi ve gayri resmi ekonomi gibi adlarla ifade edildiğini de görüyoruz.

Kayıtdışılığın, Türkiye açısından, çok sayıda olumsuz etkisi var.

- **Gelir dağılımı bozuluyor** ve vergi adaletsizliği yaygınlaşıyor.
- Toplumda **ahlaki değerler bozuluyor**.
- Devlet açısından **gelir kaybı** doğuyor.
- **Haksız rekabete** neden oluyor.
- **Kamu açıkları** ve kamu kesimi borçlanma gereği artıyor.
- **Enflasyonu** körüklüyor.
- Çalışanlar, sosyal güvenceden yoksun kalıyor. **Sigortasız işçi çalıştırılıyor**.
- **Yabancı işçi** akışı artıyor.
- **İş ve işçi sendikacılığı, güç kaybediyor**.
- Ekonomide, **kurumsallaşma** eğilimi zayıflıyor.

Maliye Bakanlığı'nca hazırlanan **Stratejik Hedef-24**'de, kayıtdışı ekonomi ile etkin mücadele edilebilmesine yönelik adımlar, şöyle sıralanıyor;

- Enflasyonun düşürülmesi,
- Belge düzeninin yerleştirilmesi,
- Vergi oranlarının düşürülmesi, muafiyet ve istisnaların mümkün olduğunca sınırlandırılarak, vergi tabanının genişletilmesi,
- Vergi yükünün, kayıtlı mükellefler açısından, caydırıcı olmaktan çıkarılması,
- Nakit ekonomisinin sınırlandırılması,
- Vergi yönetimi ve denetiminin etkinliğinin artırılması,
- Mevzuatın sadeleştirilmesi,
- Bürokratik işlemlerin azaltılması,
- Vergi denetimlerinin artırılması,

- Risk esaslı denetim anlayışına geçilmesi,
- Veri analizi kapasitesinin artırılması,
- Uzlaşma müessesesinin yeniden değerlendirilmesi,
- Vergi cezalarının etkinliğinin artırılması,
- Vergi ahlakı ve bilincinin yerleştirilmesi,
- Kayıtdışı istihdama yönelik tedbirler alınması.

Sıralanan önlemlere bakıldığında etkilenmemek mümkün değil. Ancak, uygulama ile hedefler arasında tutarlılık olduğunu söylemek oldukça zor. Örneğin, belge düzeninin sağlanmasında aksayan yönlerine rağmen önemli bir işlev gören “**vergi iadesi**” ıslah edilmek yerine; tamamen kaldırıldı. Bu durum sonucunda tüketiciyi belge almaya özendiren bu sistem tamamen çökmüş oldu. Vergi iadesinin kaldırılması sonrasında katma değer vergisinde gerçekleşen gözle görülür düşüklük yaşanması da bunun en önemli göstergesi.

c- Vergi Oranları

Vergi gelirleri konusunda belirleyici etkenlerden birisi de yürürlükteki vergilerin oranlarıdır. Vergi oranlarının yüksek olması, devletin daha fazla vergi toplayacağı anlamına gelmez. Başka bir deyişle, düşük vergi oranları ile toplamda yüksek vergi hasılatı sağlanabilir. Bunun en önemli kanıtı geçtiğimiz yıl kurumlar vergisinde yaşanmıştır.

Geçtiğimiz yıl Kurumlar Vergisi oranı, yüzde 30’dan yüzde 20’ye indirilmişti. Kurumlar Vergisi oranındaki 10 puanlık bu indirimin, düz mantıkla vergi gelirlerini azaltacağı beklenmekteydi. Ancak sonuçlar tam tersi yönde gerçekleşti. 2007 yılı kurumlar vergisi tahsilatı bütçe ile hedeflenen rakamın oldukça üzerinde gerçekleşti.

- 2007 yılı Kurumlar Vergisi bütçe hedefi : 11.924 milyon YTL.
- 2007 yılı 11 aylık Kurumlar Vergisi tahsilatı : 15.718 milyon YTL

d- Yapılması Gereken

Vergi sistemimize dair vermiş olduğumuz kısa bilgilerden; uygulanan politikaların kesinlikle gözden geçirilmesi gerektiği açık olarak anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, vergi tabanı yaygınlaştırılmalı, oranlar bilimsel ölçütler dikkate alınarak gözden geçirilmeli ve kayıtdışı ile sözel olarak değil; özel olarak mücadele edilmelidir. Bu çerçevede;

- Çağdaş ülkelerin çoğunda olduğu gibi, kayıtdışı yollardan edinilen servetin, kaynağı sorgulanabilmeli. Vergi mükellefleri için “**gider bildiri**” esas getirilmelidir.
- **Nakit para** kullanımını azaltılmalıdır.
- **İstihdam üzerindeki yükler** aşağı çekilmelidir.
- **Hamiline** işlemler sınırlandırılmalıdır.
- **Düşük bedelle** gayrimenkul satışı önlenmelidir.

- **Gider yazılacak harcamaların** kapsamı genişletilmelidir.
- Kaldırılan **vergi iadesi** belge alış-verişini olumsuz yönde etkiledi. **Kazı-kazan** ya da **kredi kartı** ile yapılan ödemelere prim gibi alternatifler düşünülmelidir.
- Yasalar **basit** ve **anlaşılabilir** olmalıdır.
- Yüksek **vergi oranları** (özellikle kaçakçılığın yaygın olduğu sigara, alkollü içki ve akaryakıtta) **aşağı çekilmelidir**.
- **Odacı, kapıcı, amale, bulaşıkçı, alkolik** gibi kişilerin, **şirket yöneticisi** ve **denetçisi** olabilmesi, yasa ile engellenmelidir.
- Denetim etkinleştirilmeli. **Vergi denetim kadrolarının yüzde 65'i yıllardır boş**. Kadrolar, zaman içinde doldurulmalıdır.

3- Bursa'nın Vergi Gelirlerine Katkısı

Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından yayınlanan 2007 yılı vergi istatistiklerine göre; Bursa, genel bütçe vergi gelirleri tahsilatına 2007 yılı itibarıyla 4.790.470.090 YTL katkı sağlamıştır. Bu rakam toplam vergi gelirlerinin % 2,8'ine karşılık gelmektedir.

Vergi gelirlerine yapılan katkı sıralamasında; % 44 ile İstanbul, % 13,4 ile Kocaeli, % 11,1 ile Ankara ve % 9,5 ile İzmir ilk sıraları paylaşmaktadır. **Bursa**, bu dört ilin ardından vergi gelirlerine en çok katkı sağlayan **beşinci büyük şehir** durumundadır.

Vergi gelirlerine katkı anlamında Bursa'nın gerçek yeri daha üst sıralardadır. Bunun nedeni, faaliyetlerini Bursa'da sürdüren **bazı firmaların kanuni merkezlerinin başka şehirlerde olması ve büyük ölçekli firmaların İstanbul'da bulunan Büyük Mükellefler Vergi Dairesine** kayıtlı olması nedeniyle, bu firmaların ödedikleri vergilerin kayıtlarda o şehirlerin katkısı olarak görülmesidir. Bu durumun Bursa açısından olumsuz diğer bir yönü de, yerel yönetimlerin merkezi bütçe gelirlerinden aldığı payların azalmasıdır.

4- Otomotiv Sektörü ve Vergileme

Otomotiv, Bursa ekonomisinin adeta **can damarı** niteliğindedir. Bu sektör, yarattığı istihdam ve katma değer yanı sıra ihracatta da lokomotif durumundadır. Sadece ilk 250 içinde yer alan otomotiv sektörü firmaları Türkiye'nin toplam ihracatının % 5,3'ünü yapmışlardır. Bu firmaların bu başarılarını sürekli kılabilmeleri ihracat olanaklarının yanında iç taleple de ilişkilidir.

Bu genel çerçeve içinde, otomobil talebini ve dolayısıyla sektörün gelişimini doğrudan etkileyen vergi konusu üzerinde kısaca durulmasında yarar bulunmaktadır.

Otomobil alımında ödenen vergiler bakımından dünya rekoru Türkiye'de. Türkiye ve bazı yabancı ülkelerle ilgili aşağıdaki tabloya bakıp, aradaki uçurumun görülmesi mümkündür.

TÜRKİYE'DE OTOMOBİL VE CİP ALIMINA İLİŞKİN VERGİLER (%)			
Motor Silindir Hacmi	ÖTV	KDV	TOPLAM
1.600 cm ³ 'e kadar	37	18+6.6	61.6
1.600 – 2.000 cm ³ arası	60	18+10.8	88.8
2.000 cm ³ 'ü aşanlar	84	18+15.1	117.1

BAZI ÜLKELERDE OTOMOBİL VE CİP ALIMINA İLİŞKİN VERGİLER			
	ÖTV	KDV	TOPLAM
Türkiye	% 37-84	% 18	% 61.6-117.1
İsveç	% 0	% 25	% 25
İspanya	% 7	% 16	% 23
Belçika	% 1	% 21	% 22
Fransa	% 1	% 19.6	% 20.6
İtalya	% 0	% 20	% 20
İngiltere	% 0	% 18	% 18
Almanya	% 0	% 16	% 16

Tabloya bakıldığında, örneğin 2000 cm³'ü aşan otomobillerde ve ciplerde;

- Yüzde 84 Özel Tüketim Vergisi alınıyor.
- Ardından ÖTV'nin de yüzde 18 KDV'si alınıyor (Bu da yüzde 15.1 ediyor).
- Otomobilin ayrıca yüzde 18 KDV'si hesaplanıyor.

Otomotiv vergisi verginin vergisi, bir de KDV'si derken, toplam vergi yüzde 117.1'e çıkıyor. Durup, bir yabancı ülkelere bakıyoruz, bir de Türkiye'ye... Türkiye'de alınan vergiler, yabancı ülkelerin yüzde 500'ü civarında!..

2007 yılında Türkiye'de toplanan 153 milyar YTL verginin, yaklaşık üçte biri taşıtı olanlardan alınmış. Örneğin 30 milyar YTL akaryakıttan alınan ÖTV ve KDV, 3.5 milyar YTL Motorlu Taşıtlar Vergisi, 4.3 milyar YTL satılan taşıtların ÖTV'si, 3.9 milyar YTL'de satılan taşıtların KDV'si idi... Bununla bitmiyordu; ÖTV'nin KDV'si, diğer vergiler, gümrük, taşıt satanların ödediği gelir ya da kurumlar vergisi, çalışanlar nedeniyle sorumlu sıfatıyla ödenen vergiler, nakliyecilik yapanların ve oto bakım-tamirat işi yapanların ödedikleri vergiler, trafik para cezaları, otoyol ve köprü geçiş ücretleri, araçların tamir, bakım ve yedek parçalarından alınan KDV'ler...

Sonuçta, **Türkiye'de toplanan vergilerin üçte biri taşıtı olanlardan alınıyor.** ÖTV oranı zaten dünya rekoru!.. ÖTV oranını artırmak, buna bağlı KDV'yi ve fiyatları artıracak. Bu da talebi olumsuz yönde etkileyecek.

Örneğin, 3,60 YTL'ye satılan benzinden 1.4765 YTL Özel Tüketim Vergisi (ÖTV), 55 Yeni Kuruş Katma Değer Vergisi (KDV) olmak üzere toplam 2.03 YTL vergi alınıyor.

Rafineri çıkış fiyatı olan 1.13 YTL'yi, ÖTV ve KDV toplamı olan 2.03 YTL ile kıyasladığımızda, benzinde; rafineri çıkış fiyatının yüzde 180'i kadar vergi alınıyor. Nakliye,

EPDK payı, bayi kârı vs. derken pompa satış fiyatı 3.60 YTL'ye çıkıyor (İlginçtir; Tüpraş ve Enerji Piyasası Üst Kurulu, akaryakıtın rafineri çıkış fiyatını "devlet sırrı" gibi gizli tutuyor. İnternet sitesinde ve sorulduğunda açıklamıyor!..) Aşağıdaki tablo akaryakıt fiyatlarıyla ilgili karşılaştırma yapılmasını sağlamak üzere aktarılmıştır.

	Vergi öncesi Fiyat (USD/litre)	Vergi (USD/litre)	Toplam Fiyat
Türkiye	0.837	1.408	2.25
Norveç	0.793	1.278	2.07
Hollanda	0.763	1.269	2.03
İtalya	0.789	1.14	1.93
İngiltere	0.662	1.265	1.93
Belçika	0.763	1.146	1.91
Fransa	0.705	1.183	1.89
Almanya	0.678	1.201	1.88
Portekiz	0.729	1.12	1.85
Finlandiya	0.694	1.139	1.83
Danimarka	0.712	1.108	1.82
İsveç	0.632	1.096	1.73
Avusturya	0.716	0.986	1.70
G. Kore	0.713	0.995	1.71
Macaristan	0.758	0.886	1.64
İrlanda	0.722	0.894	1.62
Slovakya	0.701	0.888	1.59
Polonya	0.697	0.882	1.58
Lüksemburg	0.724	0.839	1.56
İspanya	0.754	0.786	1.54
Çek. Cum.	0.683	0.823	1.51
İsviçre	0.721	0.714	1.44
Yunanistan	0.705	0.608	1.31
Japonya	0.705	0.515	1.22
Yeni Zelanda	0.658	0.504	1.16
Avustralya	0.614	0.416	1.03
Kanada	0.683	0.306	0.99
ABD	0.648	0.105	0.75
Meksika	0.555	0.083	0.64

Kaynak:
OECD, IEA;
Energy Prices and
Taxes, 2008

Not: Hesaplama dolar kuru 1,30 YTL olarak dikkate alınmıştır.

Tablodan da görüleceği üzere, akaryakıttan alınan vergiler konusunda “**rekor kırmış**” durumdayız. Akaryakıt fiyatlarının yüksek olarak belirlenmesi sadece otomotiv sektörünün talep yapısını değil; akaryakıtın diğer sektörler bakımından da önemli bir maliyet unsuru olması nedeniyle tüm sektörleri etkilemektedir.

5- Vergi Gelirlerine Katkı Açısından İlk 250 ve Değerlendirme

BTSO tarafından derlenen verilerle Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından derlenen veriler birlikte değerlendirildiğinde; ilk 250 firmanın 2007 yılı itibariyle kurumlar vergisi olarak katkıları 352.583.036 YTL’dir. Bu rakam, Bursa’nın vergi gelirlerine yaptığı katkıya oranladığında; **ilk 250’nin Bursa’nın vergi gelirlerinin % 7,3’ünü oluşturduğu** görülmektedir.

İlk 250 listesine giren firmaların vergi matrahları 2007 yılında, bir önceki yıla göre % 70 oranında bir artış göstermiştir. Başka bir deyişle, **ilk 250’nin vergi gelirlerine katkısı bir önceki yıla göre % 70 oranında artmıştır**. Bu artış Bursa’nın vergi gelirlerine katkısında bir önceki yıla göre artış oranı olan % 14 ile karşılaştırıldığında daha da anlamlı hale gelmektedir.

Bunun dışında, ilk 250 sırada yer alan firmalarda istihdam edilen çalışan sayısı da bir önceki yıla göre % 6,4 artarak, 2007 yılı itibariyle 105.763 kişi olmuştur. İstihdam edilenlerin ücretleri üzerinden hesaplanan vergi ve sigorta primleri de dikkate alındığında kamu gelirlerine olan katkı daha da üst seviyelere çıkmaktadır. Bütün bunlar dikkate alındığında, genelde Bursa’nın özelde ise 250 büyük firmanın kamu kesimine kaynak sağlama bakımından son derece önemli katkısının olduğu ortaya çıkmaktadır.